

**Un retaule de l'escultor Ramon
Corcelles a Vilanova de Prades
(1819-1821)**

Ramon Ribera i Gassol

Un retaule de l'escultor Ramon Corcelles a Vilanova de Prades (1819-1821)

Ramon Ribera i Gassol
 riberagassol@yahoo.es

Resum: Anàlisi de la intervenció de l'escultor lleidatà Ramon Corcelles (1789-1849) en la construcció del retaule major de l'església parroquial de Vilanova de Prades, en el primer terç del segle XIX i destruït durant la revolta del 1936.

Paraules clau: escultura, segle XIX, Conca de Barberà, Lleida.

Keywords: sculpture, 19th Century, Conca de Barberà, Lleida.

Ramon Corcelles. Notes biogràfiques

Apleguem en aquest apartat les dades que trobem en les biografies¹ més completes fins el present sobre la figura de l'escultor. Al mateix temps, incorporarem alguna nova informació que ha aparegut recentment en altres publicacions.

Ramon Corcelles (Lleida, 1789-1849) fou el membre més destacat d'una nissaga d'escultors d'ascendència francesa; el seu pare fou l'escultor Bonaventura Corcelles. Estudià a l'Escola de Nobles Arts de Barcelona i es casà amb Maria Saurí, filla del també destacat escultor lleidatà Felip Saurí. El seu fill Manuel Corcelles Saurí continuà amb el taller patern, i aquest fou continuat posteriorment pels seus dos fills Manuel i Rossend.

El seu estil s'inserix dins del corrent neoclàssic, amb reminiscències barroques, de la primera meitat del segle XIX. Principalment realitzà obres de caire religiós, que malauradament a causa de les sistemàtiques destruccions del patrimoni eclesiàstic, avui dia gairebé no ens ha arribat cap testimoni físic dels seus treballs.

Obra:

- Retaule major. Església del convent dels Pares Carmelites Descalços. Lleida.

¹ J. F. RÀFOLS. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Vol. I, 1951. Cèsar MARTINELL BRUNET. *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*. Monumenta Cataloniae. Vol. XII. Barcelona: Editorial Alpha, 1963. Frederic VILÀ TORMOS. *Retrats de lleidatans il·lustres* Lleida, 1995.

- Retaule major. Església del convent dels Pares Franciscans. Lleida.
- Retaule major. Oratori de la marededéu dels Dolors. Lleida. (Es conserva l'estructura del retaule.)²
- Retaule major de l'Assumpció de la Verge, 1816-1817. Catedral Nova. Lleida. L'any 1925 el retaule fou traslladat i ubicat a l'altar major de l'església parroquial de Granyena (Garrigues).³
- Retaule major de l'Assumpció de la Verge. Església parroquial. El Soleràs (Garrigues).
- Retaule de Sant Llorenç. Lleida.
- Retaule de la marededéu de la Mercè. Traslladat a l'església parroquial de la Mare de Déu del Carme. Lleida.
- Retaule de la marededéu del Roser. Traslladat a l'església de la Mare de Déu de la Misericòrdia. Lleida.
- Retaule major. Església de la Puríssima Sang. Lleida.
- Retaule de la marededéu de la Pietat. Església parroquial. Bellvís (Pla d'Urgell).
- Diversos retaules laterals. Església parroquial. Les Borges Blanques (Garrigues).
- Arranjament del retaule major. 1824. Església parroquial. Les Borges Blanques. El retaule fou realitzat el 1766 per l'escultor vallenc Lluís Bonifaç Massó. Els treballs de Corcelles consistiren a desmuntar-lo, fer de nou el cos central i el coronament, afegir noves columnes, retocar algunes escultures i construir un nou tabernacle.⁴
- Immaculada. Església de l'Hospici. Lleida.
- Sant Crist Trobat i relleus de Santa Bàrbara i de la marededéu del Pilar. Església parroquial de Sant Llorenç. Lleida.
- Sant Joaquim i santa Anna, 1833-1848. Retaule de la marededéu dels Socors. Església parroquial. Agramunt (Urgell). Escultures que flanquejaven la fornícula central del retaule.⁵
- Marededéu dels Tres Títols. Església parroquial de Sant Joan Baptista. Lleida.
- Marededéu de l'Escala. Església del convent de Santa Teresa. Lleida.
- Marededéu de la Providència. Hospital del Cor de Maria. Lleida.

² Manuel LLADONOSA; Antoni JOVÉ; Enric VICEDO. *Història de Lleida*. Vol. VII. Lleida, 2003, p. 401.

³ Cèsar MARTINELL BRUNET. *La Seu Nova de Lleyda*. Valls, 1926, p. 194.

⁴ Sofia MATA DE LA CRUZ; Jordi PARÍS FORTUNY. *Els Bonifàs, una nissaga d'escultors*. Institut d'Estudis Vallencs, Valls, 2007, p. 212. Isidre PUIG SANCHIS. «L'escultor Mariano Novellas Briansó, deixeble de Lluís Bonifàs». *L'època del Barroc i els Bonifàs*. Actes de les Jornades d'història de l'art a Catalunya. Universitat de Barcelona, Barcelona, 2006, p. 327-328.

⁵ Joan YEGUAS GASSÓ «Escultura del Renaixement i Barroc a l'església d'Agramunt». *Urtx* (Tàrraga), 16 (2003), p. 157-158.

- Un sant Antoni. (Desconeixem per a quin lloc el realitzà.)
- Llitera de la Dormició de la marededéu. Església parroquial. El Soleràs.
- Llitera de la Dormició de la marededéu. Catedral Nova. Lleida.
- Restauració del cor. Monestir de Santa Maria de Poblet. Vimbodí i Poblet (Conca de Barberà).
- Restauració de la imatge processional de la marededéu del Carme, 1840. Església parroquial de la Mare de Déu del Carme. Lleida. Pertanyia a la Confraria del Carme.⁶
- Gegants, 1840. Lleida.
- Font de les columnes, 1844. Plaça de Sant Joan. Lleida.

El retaule major de l'església parroquial de Vilanova de Prades

L'església que podem admirar avui dia és d'estil barroc-neoclàssic, fou construïda a finals del segle XVIII (les obres començaren el 1773 i fou acabada l'any 1783) i està dedicada a la Transfiguració del Senyor. Durant la darrera Guerra Civil tots els béns mobles foren destruïts. Hi ha dos testimonis gràfics sobre el retaule major: en la col·lecció particular del Sr. Josep M. Sans Pujol se'n conserva una fotografia; per donació seva hi ha una còpia a la mateixa església (fig. 1). En la col·lecció de dibuixos de l'arquitecte Cèsar Martinell Brunet hi trobem un esbós preparatori del retaule.

Pel que fa a l'aspecte documental, trobem un seguit d'informacions en els llibres que veurem a continuació. El primer que mostrem és l'article «L'obra de Mateu Bellvé en el retaule major de Vilanova de Prades», de Pere Anguera:⁷ «Les escultures del retaule foren encarregades al lleidatà Ramon Carcelles, el qual, en successius albarans confessa haver rebut 1.797 lliures catalanes entre el 15 d'abril de 1808 i el 15 d'agost de 1821, a compte de les que se li deuen entregar segons la obligació firmada a l'efecte. Tos els albarans van contra Francesc Sans, Jaume Alentorn i Francesc Espasa, que figuren sempre com administradors de l'obra. Amb Carcelles col·laborà el Sr Pau Ribas, daurador que confessa el 19 de maig de 1820 haver rebut 25 lliures per lo que ha daurat en lo sacrari del altar major. La part més estrictament mecànica de l'obra va anar a càrrec de Francesc Nadal, mestre de cases, el qual rep el 12 d'abril

⁶ Diversos autors. *El Carme, 50 anys: un patrimoni artístic, un patrimoni humà 1959-2009*. Lleida, 2009, p. 37.

⁷ Pere ANGUERA. «L'obra de Mateu Bellvé en el retaule major de Vilanova de Prades». *Històries de Reus*. Reus, 2004, p. 59-60. El mateix article fou publicat anteriorment, l'any 1974, en el número 5 (setembre) de la *Revista del Centre de Lectura de Reus*.

⁸ Sofia MATA DE LA CRUZ. «Mateu Bellvé i Bartolí. Escultor de Reus (1792-1864). Dels Bonifàs als Bellvé: una nissaga d'escultors». *Informatiu Museus* (Reus), 25 (2004).

de 1820 la quantitat de quaranta lliuras per las pedras del retaule que ha picat y colocat, i de l'escultor reusenc Mateu Bellvé,⁸ format i vinculat a l'escola vallenga dels Bonifàs, que a Vilanova realitza una labor secundària. En efecte, un dels albarans diu textualment: «Tinch rebut del Sr Francesc Sans per orde dels Señors Caixes del retaule Maijó de Vilanova de Prades curante lliures quals sont per la plante de dit Retaule de dit poble. Reus 12 de juny de 1819. Mateu Bellvé. Escultor.» Del text transcrit es desprèn que Bellvé no tallà cap de les imatges sinó que tan sols realitzà la feina de fuster, construint el pedestal, «la planta» on l'altre havia de col·locar les figures. La referència més interessant sobre Bellvé es troba en el text que figura al revers de l'albarà copiat, on es llegeix que la quantitat de quaranta lliures li és lliurada «en satisfacció de la planta elegida [...]»

En el llibre *L'obra de Josep Rubió i Nadal, científic il·lustrat, rector de Vilanova de Prades (1792-1807)*⁹ hi trobem un estudi més detallat sobre l'església parroquial. Pel que fa al retaule major, utilitzen la informació de Pere Anguera i la de l'inventari de mossèn Andreu Prats, però a la vegada aporten noves dades sobre el daurador Pau Ribes i sobre la inscripció que hi havia escrita en llatí al presbiteri, que desaparegué quan es pintà de nou l'interior del temple, i que donava la notícia que el daurat s'havia iniciat el 26 de juliol de 1827 i s'havia acabat el 6 de juliol de 1829. També hi ha una reproducció fotogràfica del retaule.

A l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona es conserva un inventari sobre el patrimoni de la parròquia, que realitzà, com hem esmentat, el rector mossèn Andreu Prats l'any 1924, en el qual trobem una descripció del retaule que és de gran vàlua, ja que la fotografia conservada no és de gaire qualitat i no permet apreciar-ne certs detalls. A continuació en fem la transcripció dels aspectes més avinents:

El retaule major

Titular: S. Salvador situado su altar bajo el ábside central de la nave central, es de estilo plateresco.
Número y materia de sus cuerpos: Tres son los cuerpos de este altar y de madera su materia.

⁹ Antoni ROCA; Roser PUIG; Josep M. GRAU [edició a cura de]. *L'obra de Josep Rubió i Nadal, científic il·lustrat, rector de Vilanova de Prades (1792-1807)*. Edició Ajuntament i Parròquia de Vilanova de Prades, 1999, p. 26-29.

Primer cuerpo

El sagrario mayor riquísimo y todo dorado; tiene 1'15 metro de alto por 1 metro de ancho, consta de cuatro columnas cilíndricas, lisas y libres, de base ática y capiteles dóricos, dos de ellas son en la parte anterior y las restantes en la parte posterior, mas salientes que las primeras; la puerta es ovalada y en su centro se halla representado en relieve, el Cordero Immaculado descansando sobre el libro Apocalíptico de los siete sellos y sostenido todo por nubes y radiante de luz; termina con una aparente cupula móvil, que remata con un globo y cruz de 0'80 x 0'65 m: tiene en la parte trasera una puertecita para colocar y sacar el Stmo Sacramento. A uno y otro lado de la mesa sobre de un palmo de piedra pulimentada descansan las bases de los pedestales de las columnas que forman el 2º cuerpo: hay follaje serpenteante en las tablas de dichas bases. El total de este primer cuerpo es de tres metros.

2º Cuerpo del Altar

Hay en el centro un hermoso cuadro de cuatro metros de alto por 2'34 metros de ancho y termina en arco de medio punto y cornisa con denticulos; se representa artística y escultóricamente la Transfiguración del Señor, con todos los personajes que intervinieron en aquel acto, en el fondo del cuadro hay abundancia de adornos griegos, arabescos y arboles; todos con simitria y gusto. A sus lados hay dos columnas cilíndricas y estriadas de base ática y capiteles de orden corintio; a unos tres palmos de estas y dos modulos mas salientes de igual mida y estilo se levantan otras dos, todas libres: en los intercolumnios de una y otra parte del retablo hay S. Roque con el perrito llevando su bocado de pan, en la parte izquierda; y S. Sebastián en la derecha. En las partes extremas hay unas tablas doradas y en el centro de las mismas dos medallones ovalados, rodeados de una rica guirnalda, en la parte izquierda hay Sta Lucia, de relieve y en la otra Sta Barbara. Mide este cuerpo 4'45 metros de alto.

3. Cuerpo de Altar

Consta de un hermoso retablo todo de escultura; hay 2 pilastras estriadas y adosadas al retablo y termina en fronton semicircular; en el centro de este retablo hay el Padre Eterno sentado sobre nubes, rodeado de angeles con los brazos abiertos y el mundo a su lado derecho; tiene en la mano derecha el cetro y con la otra señala el cielo; toda la predicha imagen está rodeada de luz. En el centro del fronton hay el Espiritu Santo radiante de luz. A los lados de dicho retablo, mirando al Padre Eterno se hallan, en la izquierda S. Gregorio Obispo y S. Antonio a la derecha, descansando una y otra sobre los capiteles de las columnas centrales del segundo cuerpo y tiene 3'55 metros de alto.

Retaule major. Església parroquial. Vilanova de Prades. (Fotografia: Parròquia)

Transfiguració de Jesús. Rafael Sanzio. Museu del Vaticà.

Año que fue construido y dorado —Se bendijo el día de la fiesta del Corpus Christi del año 1821 y fue hecho por Ramon Cortellas, escultor de Lérida, costeado por la población que voluntariamente se impuso la obligación de entregar el veinte por ciento de las cosechas de trigo y vino; su coste fue de 2.500 libras, siendo toda la madera del mismo, trasportada del Pirineo y fue dorado el año 1829 por Ribas dorador.¹⁰

Accesorios

Denominación, materia y dimensiones de cada una de las imágenes, cuadros y medallones que integran el retablo de este altar. —La imagen central y demás personajes que integran el cuadro son de madera policromada, de un metro cada una de ellas. Las imágenes de S. Roque y S. Sebastián miden 1'65 m, los medallones tienen un metro por sesenta centímetros de ancho. El Padre Eterno tiene 1'65 m y las imágenes de S. Gregorio y S. Antonio, igual.

Arran de totes les informacions donades, podem dir que el retaule major de Vilanova de Prades fou dissenyat, i realitzada la part escultòrica, per Ramon Corcelles; el basament per a l'assentament del retaule fou realitzat per Francesc Nadal; l'estructura del retaule, per Mateu Bellvé Bartolí, i el daurat (i policromia?) fou realitzat per Pau Ribes.

Traça del retaule major (fig. 2)

Cèsar Martinell, en parlar dels escultors Corcelles i en concret de Ramon Corcelles diu:¹¹ «[...] El 1819 va projectar un sumptuós altar major per a Vilanova de Prades, la traça del qual conservo molt ben dibuixada i acolorida a l'aiguatinta, d'elements neoclàssics i esperit barroc [...]»

¹⁰ Segons consta en el mateix inventari, Pablo Ribas daurà el 28 d'agost de 1829 el Retaule de les Ànimes del Purgatori. Les altres noves dades que trobem sobre aquest daurador, com ja hem esmentat, les aporten Roser Puig i Josep M. Grau en el seu llibre: «[...] Encara la mateixa confraria pagava 50 lliures al daurador Pau Ribes el 22 de març de 1800 pel seu treball en el tabernacle de la confraria del Santíssim. Aquest daurador era natural de la Selva del Camp. L'any 1827 el documentem a Vilanova, quan actua de testimoni en unes noces, on consta com a resident a Poboleda. L'any 1820 daurava el sagrari del retaule major.»

¹¹ Cèsar MARTINELL BRUNET. *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*. Monumenta Cataloniae. Vol. XII. Barcelona: Editorial Alpha, 1963, p. 152.

¹² Bonaventura BASSEGODA HUGAS. «Les traces de retaules barrocs. Proposta per a un primer catàleg». *El Barroc català. Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987*. Barcelona: Edicions Quaderns Crema, 1989, p. 194 i 208

Actualment aquest dibuix es troba al Gabinet de Dibuixos i Gravats del Museu Nacional d'Art de Catalunya amb el número de registre MNAC/ GDG 208080 D.

L'any 1987 Bonaventura Bassegoda Hugas en el seu estudi en fa una descripció, acompanyada per una reproducció fotogràfica.¹²

La fitxa tècnica del dibuix en qüestió seria la següent:

- Ramon Corcelles
- Projecte de retaule. Església parroquial. Vilanova de Prades
- Dibuix a tinta i aiguada sobre paper
- 91 x 42 cm
- Signat i datat «1819» a l'anvers, on també duu la inscripció «Diseño y planta conforme deu construirse lo Altar Major del poble de Vilanova de Prades de Tarragona per lo Sr Ramon Corselles escultor de Lleyda ab la variació de figures que se expressa en la trassa que esta inserta en la escriptura de obligació rebuda per lo Dr Llorens Porrera Notari de Cornudella als 6 de juny de 1819. I perque consti a Administradors de dita obra de la expressada vila y escultor firmen esta anotacio en dita vila y dia mes y any referit. Francisco Espas de la Administracio / Francesch Sans Administrado / Jaime Alentorn Administrador / Ramon Corsellas Escultor.»

A l'anvers, sota la traça del retaule, hi ha dues inscripcions de l'artista; al costat dret hi consta «Palmos de Cataluña», mentre que al costat esquerre, «Nota. Al estar variado el adorno de los lados de abajo, es por motivo de si determinan colocar a San Gregorio, y puede añadirse otro Santo para su colateral.»

Si no anem errats es pot deduir que l'escultor realitzà dues traces, una destinada a la notaria, on hi constaven els canvis que volgué el comitent, és a dir, la població de Vilanova de Prades, i la que és objecte d'estudi i que possiblement és la que restà en possessió de l'escultor. Apuntarem que des d'un primer moment la traça estigué sotmesa sobretot a canvis escultòrics i a algun d'iconogràfic, que els podem veure comparant la traça i el retaule definitiu que observem en la fotografia. Seguint la distribució que fa mossèn Prats constatem:

Primer cos: Pel que fa al sagrari major, ja que ell no ho esmenta i no es veu clarament en la fotografia, als laterals d'aquest, a banda i banda, hi ha un angelet orant damunt un núvol.

Segon cos: En els intercolumnis darrere, les escultures de sant Sebastià i sant Roc hi ha una filera de medallons que contenen una sèrie de símbols vinculats amb passatges de la vida de Jesús. En la fotografia no es veuen

clarament, però en el dibuix podem veure un sol, una mena de botelles, uns pans, etc.

Quant als medallons laterals, en la traça l'escultor presentà dues propostes. Al lateral esquerre hi situà un gran gerro, mentre que al costat dret hi posà un medalló amb el baix relleu del bust de sant Gregori, i al damunt d'aquest un gerro més petit. Finalment s'optà per posar-hi un medalló per banda coronat per un gerro, mentre que, com veurem, la figura del sant s'ubicà en un altre lloc.

Tercer cos: En el dibuix podem veure, enmig d'una glòria de núvols, àngels (els de la part baixa només són caps alats, mentre que els dos superiors apareixen de cos sencer i el de l'esquerra sosté un pom de flors), raigs de llum i la figura de sant Antoni de Pàdua amb el Nen Jesús als braços, agenollat damunt un núvol. Als laterals s'hi col·locaren, al costat esquerre, la figura de santa Bàrbara agenollada damunt un núvol, sostenint la torre i una palma, i al dret, santa Llúcia agenollada damunt un núvol, mirant envers sant Antoni, sostenint el plat amb els ulls i una palma. Finalment es canvià completament la distribució de les escultures. Al mig s'hi posà una nova figura, la del Pare Etern, i als costats, sant Antoni de Pàdua (esquerra) i sant Gregori (dreta), i les figures de les dues santes s'ubicaren en els medallons del segon cos del retaule.

El remat final del retaule en el dibuix s'acabava amb el frontó semicircular, però, en canvi, en l'obra definitiva (en la fotografia no es veu clarament) i segons la descripció de mossèn Prats s'hi situà la figura radiant de l'Esperit Sant.

Amb referència al relleu central on es representa La Transfiguració de Jesús, voldríem apuntar un cert paral·lelisme o inspiració, com a model per realitzar la seva obra Ramon Corcelles, en la pintura de la Transfiguració de Jesús (part superior), 1518-1520, de l'italià Rafael Sanzio (fig. 3). S'observen similituds en la posició del cos de Jesús, però, en canvi, l'escultor situa els profetes Elies i Moisès asseguts damunt uns núvols. També hi ha alguna semblança amb les gesticulacions dels tres apòstols (Pere, Santiago i Joan) del dibuix amb els del quadre; els de la versió escultòrica canvien completament.

* *El meu agraïment al rector de la parròquia de Vilanova de Prades.*

Dades del treball

Rebuda: desembre 2009

Supervisió: Dra. Sofia Mata de la Cruz (URV)

Acceptació: gener 2010